

12.2.2018

SiV@eduskunta.fi

ASIA: E 106/2017 vp Valtioneuvoston selvitys: Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia 2018

<https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/E+106/2017>

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry (myöhemmin Arene) kiittää lausuntopyynnöstä ja esittää lausuntonaan seuraavaa:

Arene pitää tärkeänä, että Suomi tekee aktiivista vaikuttamistyötä EU:n tulevien vuosien linjauksia koskien. Vuosien 2021–2027 monivuotinen rahoituskehys määrittää Euroopan suuntaa Ison-Britannian EU-eron jälkeen ja Suomen tulee olla mukana EU:n suunnasta käytävässä keskustelussa.

Arene katsoo, että Suomen tulisi olla aloitteellinen erityisesti koulutukseen, kulttuuriin sekä tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaan liittyvien teemojen osalta. Vaikuttamistyössä on keskeistä, että ministeriöiden vaikuttamissuunnitelmat ja -viestit Suomen EU-politiikan suuntaviivoista muodostavat yhtenäisen ja tasapainoisen kokonaisuuden. Viestien tulee olla linjassa kevään 2019 hallitusohjelman kanssa.

Suomi toimii EU:n neuvoston puheenjohtajamaana vuoden 2019 jälkipuoliskolla ja voi tässä roolissa nostaa esiin tärkeitä pitämiään teemoja. Arene esittää, että koulutukseen, osaamiseen, työllisyyteen, tutkimukseen ja innovaatio toimintaan liittyvät kysymykset olisivat Suomen agendalla puheenjohtajuuskauden aikana. Työn murros, tulevaisuuden osaamistarpeisiin vastaaminen, avoimet ja joustavat kouluttautumismahdollisuudet sekä tutkimuksen ja innovoinnin resursointi ovat globaaleja kysymyksiä, jotka edellyttävät eurooppalaista yhteistyötä. Suomella voisi olla tässä mahdollisuus tuoda muun ohella esiin osaamisen ja koulutuksen sosiaalista ulottuvuutta ja vaikuttavuutta.

Arenen lausunnon keskeiset huomiot liittyvät seuraaviin vaikuttamisstrategian kysymyksiin:

Kasvu ja kilpailukyky

Suomalaiset korkeakoulut työskentelevät avoimen tutkimuksen ja tieteen, avoimen innovaatiotoiminnan sekä avoimen oppimisen edistämiseksi ja korkeakoulujen yhteisenä tavoitteena on, että Suomi tunnettaisiin Euroopassa näiden teemojen edelläkävijänä ja kehittäjänä. Avoimen tieteen, tutkimuksen ja datan liikkuvuuden periaatteiden edistäminen on myös keskeistä suomalaisten yritysten, ammattikorkeakoulujen, yliopistojen ja tutkimuslaitosten kilpailukyvyn kannalta.

Voidaankin todeta, että digitalouden ja datan avoimen liikkuvuuden edistäminen EU:ssa on tärkeää innovaatioiden, kasvun ja työllisyyden näkökulmasta. Massadatan ja tekoälyn hyödyntäminen kasvattaa tutkimus- ja innovaatioyhteisöjen kilpailukykyä sekä lisää vaikuttavuutta.

Uudet digitaalisen talouden kasvua tukevat toimintamallit luovat myös uusia yhteistyön ja vuorovaihtuksen mahdollisuuksia korkeakoulujen tutkijoille, opiskelijoille, yrityksille, julkisyhteisöille, poliittisille päätöksentekijöille ja kansalaisille.

Arenen kanta on, että tekstin ja datan louhinta tulee olla poikkeussäännöksellä sallittua korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille sekä EU-tasoisesti että kansallisessa lainsäädännössä.

Arene huomauttaa, että lähioikeuden säätäminen lehtijulkaisujen kustantajille (DSM-direktiiviehdotus) tekisi tekijänoikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla ongelmallisen kysymyksen. Arenen näkemyksen mukaan kustantajien asema tutkimuskentässä on jo vahva, eikä edellytä mainitun uuden oikeuden säätämistä.

DSM-direktiiviehdotuksen artiklan 13 mukaan tietoyhteiskunnan palveluiden tarjoajille, jotka tallentavat suuria määriä palveluiden käyttäjiensä verkkoon lataamia teoksia ja tarjoavat pääsyn niihin, on otettava käyttöön koko asiakaskuntaa yleisesti koskeva tekninen suodatusjärjestelmä ja palvelun tarjoajalle luodaan yleinen monitorointivelvollisuus.

Tämä ehdotus vaikeuttaa avointen tutkimusaineistojen julkaisualustojen kehittämistä ja eri tieteenalojen tutkimusaineistojen avointa saatavuutta. Arene korostaa, että korkeakoulut tulee jättää monitorointivelvollisuuden ulkopuolelle, mikäli kustantajien lähioikeus ulotetaan koskemaan myös teollisia kustantajia.

EU:n teollisuuspolitiikan kasvualat (biotalous, kiertotalous, terveysteknologia, avaruusala, akkuteknologia) ovat aloja, joihin myös suomalaiset ammattikorkeakoulut ovat valmiita panostamaan sekä osaamispääoman kasvattamisessa, että avoimessa TKI-toiminnassa.

Koulutus ja kulttuuri

Osaamispääoman vahvistaminen ja eurooppalainen koulutusyhteistyö ovat erittäin tärkeitä Suomen kaltaiselle avoimelle, kansainväliselle taloudelle. Korkeakouluilla on pitkät perinteet Bologna-prosessissa määriteltyjen syklien yhteistyöstä, mm. opiskelijoiden liikkuvuudessa ja yhteistutkinnoissa.

Ammattikorkeakoulut ovat hyödyntäneet aktiivisesti Erasmus+ -ohjelman mahdollisuuksia. Erasmus+ -ohjelma on ollut ammattikorkeakouluille tärkein liikkuvuusohjelma, ja Arene esittää, että siihen tulee panostaa lisäresursseja EU-tasolla. Suomen kannalta ohjelman globaaliin ulottuvuuteen tarvitaan myös lisäpanostuksia.

On tärkeää, että Erasmus+ -ohjelma tunnistaa jatkossa myös lyhyemmät intensiivikurssit ja vaihdot. Niiden avulla on mahdollista aktivoida pienempien korkeakoulujen välillä tapahtuvaa sekä laajemman opiskelijajoukon liikkuvuutta Euroopan tasolla.

Tutkimus- ja innovaatiopolitiikka

EU on maailman merkittävimpiä tutkimuksen ja innovoinnin rahoittajia ja sen keskeisin rahoitusohjelma tähän liittyen on tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelma. Suomalainen yhteiskunta eri toimijoinen hyötyy eurooppalaisesta tutkimus- ja innovointirahoituksesta ja suomalaisten korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten tulee jatkossakin voida toimia osana eurooppalaista viiteryhmäänsä.

Suomi korostaa EU-vaikuttamisstrategiassaan eurooppalaista lisäarvoa, monenkeskistä yhteistyötä ja vaikuttavuutta. Arene tukee näitä lähtökohtia.

Arene kuitenkin muistuttaa, että aidon lisäarvon tuottaminen yhteisen eurooppalaisen rahoituksen kautta edellyttää, että kaikkien tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa (TKI) toteuttavien toimijoiden osallistumisedellytyksiä puiteohjelmaan tuetaan riittävässä määrin.

EU:n tutkimus- ja innovaatio-ohjelmat EUTI:n tilaston mukaan Horisontti 2020:n suomalaisille osalistujille varmistunut rahoitus oli lokakuuhun 2017 mennessä yhteensä 583 miljoonaa euroa. Saa-

dusta rahoituksesta on kohdentunut ammattikorkeakouluille vain 1%. Epäsuhta korostuu, kun osuutta verrataan yliopistojen (38%) ja tutkimuslaitosten (22%) vastaaviin.

Suomi ei ole ainoa eurooppalainen maa, jossa soveltavaa tutkimusta toteuttavien, ammatillisesti profiloituneiden korkeakoulujen osuus kansallisesta puiteohjelmarahoitussaanosta on pieni. Kyseessä on yleiseurooppalainen haaste, jonka seurauksena merkittävä osa mantereen tutkimusosaamisesta jää hyödyntämättä.

Ammattikorkeakoulujen tulee voida kasvattaa rahoitusosuuttaan ja tämä tulee ottaa huomioon suunniteltaessa FP9:n rakennetta ja painotuksia. Eurooppa tarvitsee sekä perustutkimusta että soveltavaa tutkimusta.

Arene tukee Valtioneuvoston linjausta, jonka mukaan EU:n rahoituskehityksen tulee jatkossakin tukea talouskasvua, työllisyyttä ja osaamista. Tästä johtuen seuraavalla puiteohjelmakaudella tarvitaan nykyistä tuntuvampaa yhteistä eurooppalaista panostusta tutkimukseen ja innovointiin. Horisontti 2020:n kokonaisbudjetti vuosille 2014 - 2020 on 80 miljardia euroa. FP9:n budjettia on syytä kasvattaa tästä.

Kokonaisbudjetin kasvattaminen tulee olemaan poliittisesti haastavaa, mutta vain tuntuvilla panostuksilla monipuoliseen tutkimukseen ja innovaatiotoimintaan voidaan luoda kestävää kasvua sekä merkittävää eurooppalaista lisäarvoa.

Yksi tutkimus- ja innovaatiopolitiikan keskeisistä kysymyksistä liittyy siihen, miten innovointirahoitus tullaan puiteohjelmassa järjestämään. Arene esittää, että FP9:n innovointirahoitus rakentuisi innovaatioekosysteemijattelun pohjalta. Innovaatioekosysteemit tuovat yhteen erityyppisiä toimijoita niin julkiselta, yksityiseltä kuin kolmanneltakin sektorilta ja niillä voidaan tukea myös alueellista talouskasvua, työllisyyttä ja aluekehitystä. Ammattikorkeakoulujen tapa toimia innovaatioekosysteemeissä on juuri sellainen, jota EU monessa yhteydessä peräänkuuluttaa.

Eri maissa sijaitsevien innovaatioekosysteemien linkittäminen toisiinsa puiteohjelmarahoituksella loisi mantereen laajuisen, parhaiden ja osaavimpien alueellisten toimijoiden osaamiskeskittymäverkoston. Edistämällä innovaatioekosysteemijattelua vauhditetaan myös laadultaan erinomaisten osaamiskeskittymien muotoutumista Eurooppaan ja Suomeen. Tämä saattaisi puolestaan toimia huippututkijoita ja opiskelijoita houkuttelevana tekijänä.

Arene esittää, että Suomi pyrkisi toimimaan siten, että Euroopan innovaationeuvosto (European Innovation Council, EIC) rakennettaisiin tukemaan innovaatioekosysteemijattelua.

Koheesiopolitiikka

Tutkimusta ja innovointia voidaan tukea puiteohjelman lisäksi myös muulla EU-rahoituksella. Suomalaisille ammattikorkeakouluille tärkeitä eurooppalaisia välineitä ovat erityisesti Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR) sekä Euroopan sosiaalirahasto (ESR). Näiden rahastojen merkitystä ammattikorkeakouluille korostaa se, että monet kotimaiset tutkimus- ja innovaatorahoitusinstrumentit ovat käytännössä kokonaan suljettuja ammattikorkeakouluilta.

Arene katsoo, että myös koheesiopolitiikan alaisessa rahoituksessa tulee painottaa nykyistä enemmän **osaamista, koulutusta, tutkimusta ja innovaatiotoimintaa**.

Koheesiopolitiikan alaisen rahoituksen suuntaaminen vahvemmin erityisesti innovaatiotoimintaan olisi merkityksellistä suomalaisille ammattikorkeakouluille. Ammattikorkeakoulut tukevat rakennerahastorahoituksella myös elinikäisen oppimisen edistämistä ja muuttuviin osaamistarpeisiin vastaamista ja toteuttavat näin koulutuksen sosiaalista ulottuvuutta.

Arenen kanta on, että EU:n koheesio politiikkaan linkittyvän rahoituksen jatkuvuus tulee turvata ja kohdentaa rahoitusta seuraavalla budjettikaudella erityisesti tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan tukemiseen. Samalla tulisi pyrkiä rakentamaan lisää synergiaetuja rakennerahastojen ja FP9:n välille ja varmistaa näin koherentti ja toimiva rahoituskokonaisuus.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry

Tapio Varmola
puheenjohtaja

Riitta Rissanen
toiminnanjohtaja